

MAURICE-EDGAR COINDREAU

FRANCIA MEMOÁR AZ AMERIKAI IRODALOMRÓL

A fordító az az ember, akinek jogai nincsenek, kizárólag kötelességei vannak. Kutyahűséggel tartozik a szerzőnek, de különös kutyája az, amelyik majom módjára viselkedik. Ha nem csalódom, Mauriac írja valahol: „A regényíró Isten majma.” Nos hát, a fordító meg a regényíró majma. Ugyanúgy kell fintorognia, akár tetszik, akár nem. [...]

A fordítónak ismernie kell saját képességei határát, s nem szabad olyan művekhez nyúlnia, amelyeket ő maga nem tudott volna — pontosabban, nem szeretett volna — megírni. A fordítás szerelmes együttműködés. A fordító és az író szüntelenül a vak és a bēna meséjét kénytelen eljátszani: én járok helyetted, te láss helyetted.

A legkülönbözőbb szerzőket fordítottam mindaddig, amíg elég mohó volt az étvágyam ahhoz, hogy gyönyörűségemet leljem bennük. Később ráébredtem, hogy bizonyos táplálékok nagyobb örömet szereznek, mint a többi. Abbahagytam tehát Hemingway-t, Steinbecket, Caldwellt, és elsősorban néhány fiatal spanyolnak s nem kevésbé fiatal, a déli államokból származó amerikaiaknak szenteltem minden erőmet, akik sokkal közelebb állottak hozzám. S mivel magamon éreztem a számomra legnagyobbak — William Faulkner, William Goyen és Flannery O'Connor — helyeslő tekintetét, tudtam, jó úton járok, s nincs más dolgom, mint menni egyenesen előre.

WILLIAM FAULKNER

Christian Giudicelli: Hogyan értesült Faulkner létezéséről?

M.-E. Coindreau: Merő véletlenségből, *A szentély* megjelenésekor. A könyv valóságosan lenyűgözött, s megkérdeztem egyik értelmes, sokat olvasó diáktól, ki is ez a William Faulkner. Ő aztán beszélt nekem a *Sartoris*-ról, *A hang és a tébolyról*, az *As I lay dying*-ről, s kölcsönadta nekem ezeket a műveket. Lelkesedésem persze nőttön-nőtt. Úgy adódott, hogy Valéry Larbaud és André Malraux szintén felfedezték Faulkner-t. Nem volt nehéz tehát elfogadtatnom 1932-ben két novellafordítást: az *Égő szeptember* a *Nouvelle Revue Française*-ben jelent meg, az *Egy rózsaszál Emilynek* a *Commerce*-ben. Ezután kezdtem fordítani az *As I lay dying*-ot, melynek előszavát Valéry Larbaud írta, s a következő szavakkal fejezte be: „Remélnünk kell, hogy e könyv francia nyelvtérületen elért sikere rábrírja a kiadót *A szentély* fordításának megjelentetésére.” Ez az óhaj teljesült, mondhatni, túlságosan is: elsőnek *A szentély* került a könyvpiacra, Raimbault és Delgove fordításában, Malraux előszavával.

C. G.: Faulkner tudott ezekről az alkudozásokról?

M.-E. C.: Igen, akkor már kapcsolatban állottunk egymással. Egy ízben együtt ebédeltünk New Yorkban, a kiadójánál. Így szólt hozzám: „Ha felvilágosításokra, adatokra van szüksége, írjon nekem. Írja rá a nevét a borítékra, hogy válaszoljak is, ugyanis általában nem válaszolok a levelekre.”

C. G.: Felvázolná Faulkner akkori arc-képét néhány vonással?

M.-E. C.: Titokzatos, félnék, hallgatag ember benyomását keltette. Gyakran távolinak, mintegy álomba feledkezettnek tűnt, talán mert a beszélgetés már nem érdekelte, vagy a szereplői foglalkoztatták, nem tudhatom. Velem mindig rendkívül udvarias volt. Levelei szükségzavúak voltak, egyszerűek, mentesek minden szóvirágtól, de nem palástolták melegegését erőfeszítéseim láttán, hogy érdeklődést keltsek Franciaországban könyvei iránt.

C. G.: Miközben az amerikai kritika továbbra is alig vette figyelembe...

M.-E. C.: Ez elkerülhetetlen volt, mert ettől kezdve minden publicitástól, a saj-

tó kíváncsiságaitól mereven elzárkózott, s ez éppenséggel nem javított helyzetén.

C. G.: Tulajdonképpen Faulkner alkaltilag magányos volt, a műveibe zárkózó alkotó típusa.

M.-E. C.: S mindenekelőtt annak a magányosnak a típusa, akinek eltökélt szándéka magányosnak maradni.

C. G.: Aki nem tudta elviselni, ha magánéletének falait próbálták áttörni.

M.-E. C.: Ez végzetessé válhatott volna. Az újságírók megkísérelték. Nem tudom, kiengedte-e a kutyáit, hogy megszabaduljon tőlük, mindenestre elvette a kedvüket az újabb próbálkozásoktól. Végredeletében azt kérte, hogy temetése napján a családján kívül senkit ne engedjenek be a temetőbe. Csak William Styronnal tett kivételt.

C. G.: Voltak-e Faulknernek kapcsolatai az irodalmi élettel?

M.-E. C.: Nagyon gyéren, azt hiszem. Vagy ha voltak is, igen laza kapcsolatok lehettek. 1937-ben megbízták, hogy tartsak előadásorozatot a francia irodalomról Mills College-ben, Kaliforniában, s miután éppen *A hang és a téboly* fordításán dolgoztam, lelkesen fogadtam el Faulkner meghívását, hogy töltsék nála néhány napot Beverley Hillsben.

C. G.: Ez akkoriban történt, amikor filmdíalógusokat írt...

M.-E. C.: ...amelyek a megélhetését biztosították, pénzt hoztak neki, amit könyveivel még nem tudott megkeresni. A film tartotta el. Reggel elindult, s késő délután ért haza. A városba mentünk vacsorázni. Aztán bevallottam neki, hogy *A hang és a téboly* fordításakor számos részletnél bizonytalanság fogott el. A szükséges felvilágosításokat már azért sem tagadta meg tőlem, mert nyelvünk ismeretében fel tudta mérni, milyen súlyos gondokkal küszködtem. Néha otthon nála vacsoráztunk kettesben, vagy barátai társaságában.

C. G.: Hollywoodi munkája s a társasági élet kötelezettségei mellett, amelyek alól nem vonhatta ki magát, maradt-e elegendő ideje arra, hogy tovább dolgozzék?

M.-E. C.: Maradt, mert néger házvezetőnöje megkímélte a gazdaság minden gondjától. Unokája volt annak a Caroline Barnak, aki Faulkner felnevelte, száz évet élt, s akinek a *Go down, Moses* ajánlotta. Sokat beszélgettem vele, aminél mi sem volt könnyebb, mert minden vágya az volt, hogy gazdájáról beszélhessen. Valósággal istenítette. Tőle tudtam meg, hogy Faulkner éjszaka szokott írni, teljes felfordulást hagyott maga után, bízva a fekete angyal gondoskodásában, aki reggelként mindent

helyrerakott a következő éjszakára. Ő mesélte el azt is, hogy az egyik ágy fejénél függő cipőcskékét az a kisgyerek viselte valamikor, akit Faulkner elvesztett.

C. G.: Hogyan alakult kapcsolataik e látogatás után?

M.-E. C.: Kapcsolataink teljesen közvetlenül, természetesen fejlődtek, jelleműnknek megfelelően.

C. G.: Vagyis?

M.-E. C.: Tudtam, hogy nem feledkezett meg létezésemről, de azt is, hogy ha megpróbálnám emlékeztetni személyemre, ez visszatetszést szűlné: toladónak tartott volna. Valahányszor megjelentettem egy-egy művének a fordítását, eljuttattam hozzá. Így aztán nem szakadtunk el egymástól. Általában néhány rövid sorban köszönte meg e küldeményeket, biztos lévén abban, hogy nem ragadom meg az alkalmat, és nem zaklatom fölösleges kérdésekkel. Nem az az ember volt, akinek illyesfélét lehetett volna írni: „Hogy szolgál a kedves egészsége?“, vagy: „Mi szépet ír nekünk mostanában?“ A Nobel-díj után már nem volt olyan ádázul zárkózott. Azt hiszem, tudom is miért: a kötelezőségnek, elhivatottságának egészen felfokozott tudatában élt. Talán emlékezik, hogy regényeiben időnként egy francia kifejezést használ: „Noblesse oblige“. Úgy vélte tehát, hogy egy ilyen megtiszteltetés után tartozik magának annyival, hogy bizonyos kötelezettségeket vállaljon. Ezért járt el különböző egyetemek diákjaihoz beszélgetni és e fiatal emberek kérdéseire válaszolni. Még külföldre is elutazott, például Japánba, ahova hivatalos útra küldték...

C. G.: És a Nobel-díj után?

M.-E. C.: Princetonban találkoztunk, ahol barátja, Saxe Commins lakott, aki nagyon okos ember volt, remekül megértette őt, tudta, hogy mit kell és mit nem kell tennie, temérdek kellemetlenségtől óvta meg, s nagyon leleményesen és körültekintően tartotta távol tőle a toladókat. Néhányszor éppen tőle tudtam meg, hogy Faulkner Princetonban járt. Engem nem értesített, de nem bosszszankodtam, s nem is csodálkoztam rajta. Bár vele kapcsolatban az ember mindig számíthatott meglepetésekre. Egy ízben Saxe Commins felhívott, s közölte velem, hogy Faulkner, aki előző este érkezett, látni óhajt, s azt szeretné, ha valamelyik fordításomat is magammal vinném.

C.G.: Ön eléggé megütközhetett ezen...

M.-E. C.: Gondolhatja! Megkérdeztem Saxe Comminstól: „De hát melyiket vigyem?“ „Faulkner azt mondta, neki mindegy, bármelyiket.“ Szerencsére, a *Megszületik augusztusban* egy példánya

nálam volt, a Gallimard akkoriban kiadott szép, kötött sorozatainak egyikében jelent meg, abban, amelynek „kiadói kötés” volt a neve. Másnap reggel elmentem Saxe Comminshoz. Faulkner úgy fogadott, mintha előző este váltunk volna el. Átadtam neki a könyvet, s megkérdeztem: „Miért kért tőlem fordításkötetet?” „Mert Pine Manorba utazom, ahol a lányom most fejezi be tanulmányait. Rájött, hogy az igazgató nő szeretne egy dedikált példányt valamelyik munkámból.” Én akkor egyenesen megkérdeztem: „Dehát miért nem ad neki egy eredeti példányt?” „Mert ez a hölgy nemcsak igazgató — felelte —, hanem franciatanár is. Így hát úgy gondoltam, hogy egy általam írt, de az általa tanított nyelvre átültetett mű nagyobb örömet szerez neki.” Aztán megittunk egy-egy whiskyt, s több mint egy órát beszélgettünk. Néhány hónappal később Saxe Commins meghalt, s legutoljára akkor láttam Faulkner-t Princetonban, amikor a barátja özvegyét jött meglátogatni. Mrs. Commins megkért, jöjjenek el velem én is egy szűkkörű vacsorára, s hozzám magammal Bruno Vercier-t, a fiatal franciatanárt, aki azt a vikendet nálam töltötte. Mikor megérkeztünk, Faulkner egyedül állodgált, egy sereg hölgy vette körül. Kissé unatkozhatott, mert szemlátomást örvendett nekünk. Megkérdezte Bruno Vercier-t, mivel szándékozik foglalkozni az életben. Bruno azt válaszolta, hogy írni szeretne. „Akkor azt kívánom önnek — mondta Faulkner —, hogy olyan fordítóra találjon, amilyen nekem van.” Ne gondolja, hogy hiúságból elevenítem fel ezt a kis anekdotát, egyszerűen csak azt szeretném bizonyítani vele, hogy Faulkner távolról sem volt az a mogorva medve, amilyenek sokan képzelték őt.

JOHN DOS PASSOS

M.-E. C.: Én 1892-ben születtem, Dos Passos 1896-ban. Tehát kortársak vagyunk. 1920-ban ismertem meg, pontosabban akkor láttam először. Akkortájt Madridban éltem, s tagja voltam az Ate-neo nevű csoportnak, amelynek könyvtára nagyon megkönnyítette a spanyol szakvizsgámra való készülődést. Előadásokat is hallgattam a madridi egyetemen, s volt egy barátom, rendkívül értelmes és nagyon művelt fiú, akit José Roblesnek hívtak. Egy szép napon a könyvtárban nagydarab, lompos, jókedvű fickóra mutatott, akiről lerítt, hogy nem madridi, s így szólt: „Látod azt a pasast? Amerikából jött, nagyon képzett, és írásra adta a fejét. 1916-tól ismerem, rokonszenves, csak állandóan nyüzsög.”

C. G.: S hogyan végződött a kölcsönös udvariaskodás?

M.-E. C.: Nem nehéz kitalálni. Elmondtam, mi mindent köszönhetek neki, de nem titkoltam el azt sem, hogy nehezen fordítható írónak tartom, s valahányszor elárulni, meghamisítani kényszerültem a szövegét, vagyis nem voltam méltányos vele szemben, tudatában is voltam ennek. Erre ő: „Miért aggályoskodik? Azokat a passzusokat, amelyek gondot okoztak önnek, egyszerűen átugorhatta volna.”

Tudja, mit válaszolt Hemingway, mikor megkérdezték, mit gondol Faulkner-ről? „Nagy szavakat, rengeteget.” Nagyon jellemző rá ez a megjegyzés. Csodálói számára Faulkner valóságos veszélyt jelentett. William Styron elmondta nekem, hogy *A nagy menetelést* kifejezetten azért írta, hogy Faulkner hatásától megszabaduljon. Ami William Goyent illeti, ő annyira félt tőle, hogy mindössze az árvíz történetét olvasta el, *A vadpálmák*ból, pusztán csak azért, hogy a stílus nagyszerűségét élvezhesse. Más oldalról nem volt mersze megközelíteni. Hasonlóképp reagált Flannery O'Connor, aki szokásos humorával ezt mondta: „Hogy milyen érzést kelt bennem Faulkner? Az az ember érezhet így, aki elaludt a síneken, miközben a Birmingham Special közeledik.” Más szóval a megsemmisülési félelmét s azt, hogy minden elvégeztetett.

C. G.: Hat-e még a legfiatalabbakra?

M.-E. C.: Leegyszerűsítésem a dolgokat, ha azt mondanám, hogy úgy van jelen, ahogy Hawthorne és Melville voltak jelen az előző nemzedék számára. Ő ugyanolyan nagyságrendű alkotó, tudja, mit kell mondani, és főként azt, hogy mit tanácsos homályban tartani. Jelen van, műve él, és élni is fog.

Valóban, rögtön el is tűnt, még mielőtt odamehetnünk volna hozzá. De Robles mindig is kapcsolatban állt vele, olyannyira, hogy miután megnősült, úgy döntött, kivándorol, s elmegy spanyol tanítani Baltimore-ba, a John Hopkins Egyetemre, nem is annyira a nagyobb jövedelemért, mint inkább azért, hogy megismerje Amerikát, s itt újra rátaláljon barátjára, Dos Passosra. Jömagam 1923-ban, mielőtt Princetonban elfoglaltam volna az állásomat, megérdeklődtem, milyen távolságra fekszik New Jersey állam Maryland államtól, ugyanis e döntésnél a Robles család szomszédsága súlyosan nyomott a latban.

A *Manhattani kalauz* 1925-ben jelent meg. Pepe Robles azonnal nekilátott a

spanyol fordításnak, én is dolgozni kezdem. Dos Passos New Yorkban lakott. Akkoriban tevékenyen politizált — nevezetesen a Sacco és Vanzetti-ügyben —, s ez olyan népszerűséget szerzett neki, melyet első műveivel nemigen tudott kivívni.

Mikor Pepe Roblest 1937-ben, a Spanyolországot vérbe borító polgárháborúban, rejtélyes körülmények között agyonlőtték — meggondolatlanul odautazott nyaralni —, Dos, ahogyan mindannyian neveztük, eget-földet megmozgatott e sötét ügy titkának megfejtéséért, hogy az özevgy és két gyermeke (egy fiú s egy kislány, aki az én keresztlányom) számára a megélhetéshez szükséges anyagiak biztosítása céljából a halotti bizonyítványt megszerezze. Halála napjáig segítette őket erkölcsiekben, anyagiakban egyaránt, valahányszor erre szükségük volt.

Soha nem tévesztettük szem elől egymást. Baltimore felé menet számos esetben megállt Princetonban. Utoljára 1965-ben látogattam meg gyönyörű virginiai családi birtokán, melyet igazi nagybirtokos módjára igazgatott.

Megvallom Önnek, hogy összes fordításaim közül egyedül a *Manhattani kalauzt* nem merem újraolvasni. Minden segítség ellenére, amelyet Dostól kaptam, egészen bizonyos, hogy vaskos tévedéseket találnék benne. De maga a munka izgalmas volt. Úgy kéthetenként elmentem New Yorkba, illegálisan fenntartott kis bizstrókban találkoztam Dossal, ahol a sör ízébe a bűn zamata vegyült, hisz akkortájt tetőzött a prohibíció. Én megmutattam az időközben lefordított részeket, ő pedig javította, tetemesen gyarapítva zsargonszókészletemet.

Dos elég jól tudott franciául ahhoz, hogy képességeimet és fejlődésemet lemérhesse. Ekkor fordultam hozzá azzal a kéréssel, hogy ha egy kiadó a közlési

jogot igényelné, kösse ki, hogy először az én fordításomat... Szinte azt mondhatnánk, a mi fordításunkat vegyük figyelembe, amely egyébként távolról sem volt még készen. Gaston Gallimard kért fel végül, küldeném el neki a lefordított oldalakat. Kedvező elbírálásban részesültek. Így hát bekerültem a sodrásba. Azt már tudja, mi lett a folytatás.

C. G.: Az Egyesült Államokban ismerték Dos Passost?

M.-E. C.: Igen, de mint már említettem, inkább politikai tevékenysége, mint írói munkája révén.

C. G.: És írói körökben?

M.-E. C.: A Harvardon, ahol tanulmányait folytatta, kiváló diák és jó nyelvész hírében állt: beszélt spanyolul, portugálul és franciául. Meg aztán ő közvetlen, kitaruló ember volt. Faulknerrel ellentétben nem gubózott be.

C. G.: S az Ön véleménye szerint milyen helyet foglal el Dos Passos életműve az amerikai irodalomban?

M.-E. C.: Az életmű egy része már elöregedett. Túl közvetlenül kapcsolódik egy korszak aktualitásaihoz, így aztán az idő múlásával ráncok jelentek meg rajta, s divatjamúlt hangulatot áraszt. Faulkner nem fenyegeti ez a veszély, semmi mulandót nem látok művében, tárgy és nyelvezet egyaránt időtálló. Amíg élnek olyan figurák, mint Popeye és Temple Drake, amíg kukoricát termesztenek a földeken, a *szentély* friss marad.

Mindazonáltal nem szabad azoknak a hibájába esnünk, akik John Dos Passosban kizárólag korának emlékiróját, Woodrow Wilson történetíróját s azt az embert látják, aki átfogó társadalmi körképeket tudott festeni. Az elkötelezett író mellett benne lakozott az utazó-művész is. Majdhogynem globetrotternek is nevezhetjük, akinek a beszámolóí már csak azért is lebilincselők, mert rossz látása ellenére kiváló festő volt. [...]

ERNEST HEMINGWAY

C. G.: A legnagyobb közönségsikere Franciaországban talán Hemingway-nak volt. Eppen Ön írta meg, hogy tipikus képviselője volt az alkoholisták és erőszakirodalomnak, amelyben keményen ütnek és tisztán isznak. Most is ez a véleménye?

M.-E. C.: Hát, istenem, igen. [...] Népszerűsége érzésem szerint annak tulajdonítható, hogy valami olyan újat hozott, amin a bűn íze érződött. Olyan dolgokat dicsőített, amelyek az akkori Amerikában többé-kevésbé tabuknak számítottak: a szexualitást, a részegséget, a zavargást. Márpedig Ön éppoly jól tudja,

mint én, hogy valahányszor az embereknek sebekről, tivornyákról meg bujálkodásról beszélnek, a siker máris biztosítva van, különösképpen, ha egy csöpp érzelmességet is belevegyítenek. Ráadásul nemcsak hogy fittyet hányt a polgári erkölcsnek, hanem közvetlen, fiatalos stílusban írt, s ez kellemes meglepetés volt.

C. G.: Igen, a stílusa megfelelt e látzat-erőszaknak. De Ön azt is mondta annak idején, hogy valójában gyöngéd lélek, aki elgyönyörködik a saját hangjában, de ezt pusztán a maga bátorítására teszi.

M.-E. C.: Valóban, talán nem is gyön-
géd, inkább gyöngé volt. Épp ez bosz-
szant benne: a pasas veri a mellét, és
azt mondogatja: „En, uram, nem ismer-
em a félelmet“, s közben reszket a ga-
tyája. S mindezt azért, hogy végül ön-
gyilkos legyen.

C. G.: Ez volt a tragédiája.

M.-E. C.: Az életbenmaradás bátorsága
nem adatik meg mindenkinek. Hogy ne
legyen annyira egyedül, embereket te-
remtetett a maga képére, annak a képére,
aki volt, s aki lenni szeretett volna. Az
ügyesen kijátszott olvasó ugyanilyen il-
lúziókban ringatja magát, s nem veszi
észre, hogy port hintettek a szemébe, és
Hemingway tulajdonképpen a bukás író-
ja. Vegye csak a *Búcsú a fegyverektől*
esetét. Egy nő világra akarja hozni a
gyermekét, de nem képes rá, és meghal.
Egy vadász nagyvadra megy, elhi-
bázza, s a felesége így szól hozzá: „Ne
törödj vele, legközelebb majd jobban
megy“, ám semmivel sem megy jobban,
sőt. Mindemellett pályafutása végén *Az
öreg halász és a tengerben* azzal a gyön-
nyörúséggel ajándékozza meg a halászt,
hogy sikerül végre fognia egy kicsi ha-
lat. Ez már győzelem. Az olvasó persze
boldog. Csakhogy íme: megérkezik a
nagy hal, és megeszi a kicsit. Újabb bu-
kás. Ismerje el, mindez elég csüggesztő.

Hemingway egész életében kínzó
kisebrendűségi érzéstől szenvedett, s az-
zal szórakozott, pontosabban foglalkozott,
hogy az írás segítségével próbáljon meg-
szabadulni ettől a szörnyű komplexustól
— olyan szereplőket teremtve, akik ke-
mény fickóknak tartják magukat, s akik
mellett nem érezte volna egyedül magát.

C. G.: Tulajdonképpen ön elég szkepi-
kusnak tűnik Hemingway életművének
értékeit illetően. Ennek ellenére lefordít-
totta két regényét: a *Fiestát* és a *Búcsú
a fegyverektől*. Egyszer viszont kijelen-
tette nekem, hogy kizárólag olyan köny-
veket fordít, amelyeket szeret is.

M.-E. C.: Ha már így sarokba szorított,
be kell vallanom, hogy épp ez az a két
regény, amelyeket azért fordítottam le,
mert előre láttam, hogy nagyon kelendők
lesznek.

C. G.: De nem szerette őket?

M.-E. C.: Nem. Szerettem viszont Gas-
ton Gallimard-t, aki mindaddig összes
ajánlataimat elfogadta. Így aztán, mikor
azt írta nekem: „Szeretnénk, ha lefordít-
taná nekünk Hemingway-nek ezt a két
regényét“ — nem finnyáskodtam, és nem
utasítottam vissza. Annál kevésbé, mivel

tudtam, hogy nem lesz nehéz munka, s a
közönség is ráharap.

C. G.: Tulajdonképpen mit is vet Ön
a szegény Ernest szemére?

M.-E. C.: Azt vetem a szemére, hogy
pipogya alakokat hősökként akar velünk
elfogadtatni, a tehetetleneket meg Don
Juanoknak ábrázolja. Röviden: hamis
pénzzel fizet, bőkezűen. Egyébként mind-
ezt igen ügyesen teszi.

C. G.: És még mit kifogásol?

M.-E. C.: Vegyük a *Búcsú a fegyverek-
től* példáját, az asszonnyal, aki meghal. A
jelenet valószerűen indul. Ám a dolog
hamarosan elromlik, mikor a derék Er-
nest beszéltetni kezdi ezt a szerencsétlen
nőt, akinek sehogy sem sikerül végre
megszülni, áldott jó szívét és féltő gon-
doskodását az orvos iránt viszont mind-
végig megőrzi. „Doktor — szól két izso-
nyatos fájás között —, bizonyára meg-
éhezett már, nem volna kedve reggeliz-
ni? Bízza a kloroformot férjemre, s mu-
tassa meg neki, hogyan kell kezelni. —
Nem lehet az nehéz — vélekedik a férj.
— Persze, hogy nem — mondja az or-
vos —, nézze, itt ezt a kis fogantyút a
kettes számig tolja, de ne tovább, mert
veszélyes lehet!“ A férj kezeli tehát a
fogantyút, az orvos kávézik, a házastár-
sakat ezáltal négy szemközt hagyván,
aminek eredménye egy teljességgel va-
lószerűtlen beszélgetés, midinetteknek
való érzélgős szövegekkel. Azóta is cso-
dálkozom, hogy a svájci orvosok szak-
szervezete nem indított rágalmazási pert
e sületlenségek szerzője ellen. Nézze,
Hemingway az a típus, mint Tarasconi Tar-
tarin. Csakhogy Tartarin rokonszenvesebb
nála, mert megelégszik a káprázatokkal.

Élete talán patetikusabbnak tűnne e
mesterkelt férfiasság nélkül, annak a le-
génynek a pökhendisége nélkül, aki a
kemény fickó pózában tetszeleg, mindenki
mást gyenge virágszálnak tart, pedig a
valóságban ő az, aki petyhüdt, mint a
rongy...

C. G.: Vannak tőle levelei?

M.-E. C.: Igen, kettő vagy három.
Nincs bennük semmi érdekes, van el-
lenben egy példányom a *Búcsú a fegyve-
rektől* című regényből, amelyet — saját
közlése szerint — bal kézzel dedikált,
mert egy autóbaleset következtében jobb
keze megsérült.

C. G.: Ön szerint fennmarad-e műve?

M.-E. C.: Minden bizonnyal. Sőt, fontos
műnek tartom, mert egy egész korszakot
fejz ki. Következésképpen olvasni kell
majd.

Gál Anna fordítása